

ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบ
ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

หมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย
(มาตรา ๒๕ - มาตรา ๔๙)

ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

หมวด ๓

สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย

ความมุ่งหมาย

การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้มีการบัญญัติไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ โดยเป็นการวางหลักไว้อย่างกว้าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติเท่านั้น ซึ่งการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนนั้นนับว่าเป็นหลักการสำคัญอย่างยิ่งของระบอบประชาธิปไตยที่จะต้องนำมาบัญญัติไว้ในทุก ๆ รัฐธรรมนูญ และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ก็ได้นำเรื่องสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาบัญญัติไว้ในหมวด ๓ มาตรา ๒๕ - ๔๙

คำว่า “สิทธิ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรม โดยได้รับการรับรองจากกฎหมาย ทั้งนี้ สิทธิตามรัฐธรรมนูญนั้นถือว่าเป็นสิทธิ ที่อำนาจตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุดได้บัญญัติให้การรับรองคุ้มครองแก่ปัจเจกบุคคลในอันที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใด การให้อำนาจแก่ปัจเจกบุคคลดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องที่จะไม่ให้บุคคลใดแทรกแซงในสิทธิตามรัฐธรรมนูญของตน ดังนั้น สิทธิตามรัฐธรรมนูญจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับรัฐ และสิทธิตามรัฐธรรมนูญเป็นสิทธิที่ผูกพันให้รัฐต้องปกป้อง และคุ้มครองสิทธิตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญดังกล่าว เพื่อให้สิทธิตามรัฐธรรมนูญมีผลในทางปฏิบัติ ส่วน “เสรีภาพ” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ หมายถึง ความสามารถที่จะกระทำการใด ๆ ได้ตามที่ตนปรารถนาโดยไม่มีอุปสรรคขัดขวาง เช่น เสรีภาพในการพูด เสรีภาพในการนับถือศาสนา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เมื่อมีสิทธิแล้วย่อมจะต้องมีหน้าที่ความรับผิดชอบตามมาด้วย สิทธิและหน้าที่จึงเป็นของคู่กัน เพราะเมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งมีสิทธิหรือได้ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองให้แล้ว อีกบุคคลหนึ่งก็ต้องมีหน้าที่ที่จะต้องไม่รบกวนหรือขัดขวางต่อสิทธินั้น ในอันที่จะกระทำการหรือ งดเว้นไม่กระทำการใด ๆ เพื่อให้เป็นไปตามสิทธินั้นอย่างใดก็ได้

ทั้งนี้ ความในหมวด ๓ แห่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้มีการปรับปรุงหลักการจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ โดยเป็นการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทยให้ครอบคลุมกว้างขึ้นกว่าเดิมจากที่เคยกำหนดให้สิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการคุ้มครองจะมีเฉพาะที่กฎหมายบัญญัติเท่านั้น แต่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้บัญญัติให้เปิดกว้างสอดคล้องกับหลักสากล เพื่อให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันในระบอบประชาธิปไตย โดยให้สามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้ทันทีโดยไม่ต้องรอให้มีการบัญญัติกฎหมายอนุวัติการมาใช้บังคับก่อน ทั้งนี้ ถ้าไม่ได้มีการกำหนดห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่นแล้ว บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำเช่นนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตาม

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ	ความมุ่งหมาย
<p>มาตรา ๒๕ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำการนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ トラบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นนั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น</p> <p>สิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีการตรากฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ</p> <p>บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้</p> <p>บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ</p>	<p>กำหนดขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันว่าสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับการคุ้มครอง แม้ยังไม่มีการตรากฎหมายในเรื่องนั้น ก็ตาม ทั้งนี้ บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพสามารถใช้สิทธิทางศาลและมีสิทธิได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐ</p>

คำอธิบายประกอบ

(๑) บทบัญญัตินี้เป็นหลักการใหม่ในรัฐธรรมนูญ บัญญัติขึ้นเพื่อรับรองว่าประชาชนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพ トラบเท่าที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายไม่จำกัดสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนซึ่งไม่มีใครล่วงละเมิดได้แม้กฎหมายยังไม่รองรับแต่สิทธินั้นก็ยังมีอยู่ โดยเป็นการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทยให้ครอบคลุมกว้างขึ้นกว่าที่เคยบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ	ความมุ่งหมาย
<p>มาตรา ๒๖ การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคล ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย</p> <p>กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง</p>	<p>เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคล</p>

คำอธิบายประกอบ

บทบัญญัติแห่งมาตรานี้ เป็นการรวบรวมหลักการสำคัญ ๆ ที่เคยมีอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ มาไว้ในที่เดียวกัน แต่บัญญัติให้ชัดเจนถึงความมุ่งหมายของรัฐธรรมนูญมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นเป็นการรองรับบทบัญญัติของมาตรา ๒๕ ที่บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยไว้อย่างไม่จำกัด การจำกัดสิทธิและเสรีภาพจะมีเฉพาะที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือในกฎหมาย มาตรา ๒๖ จึงบัญญัติถึงเงื่อนไขที่จะตรากฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพไว้ให้ชัดเจน กล่าวคือ ถ้าเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ จะกำหนดได้แต่เฉพาะตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้โดยเฉพาะ มาตรานี้ได้กำหนดเงื่อนไขไว้ ๔ ประการ คือ

- (๑) ต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม
- (๒) ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ
- (๓) จะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้
- (๔) ต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

บทบัญญัติดังกล่าวเป็นหลักประกันมิให้รัฐบาลอาศัยเสียงข้างมากในรัฐสภาที่จะตรากฎหมายตามอำเภอใจ จนอาจก่อให้เกิดความไม่สงบหรือเดือดร้อนแก่ประชาชน โดยไม่จำเป็น

ส่วนความในวรรคสอง เป็นบทบัญญัติเพื่อป้องกันมิให้มีการตรากฎหมายขึ้นมาเพื่อจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นการเฉพาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อมิให้เกิดการเลือกปฏิบัติ อันเป็นหลักสากลที่ใช้กันอยู่ทั่วไปในนานาชาติ ทั้งยังเป็นหลักการที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ เช่นเดียวกัน ความหมายในวรรคนี้ มิได้มีความมุ่งหมายเพียงห้ามมิให้ตรากฎหมายในทางจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพแก่บุคคลใดเป็นการเฉพาะโดยตรงเท่านั้น แม้แต่การตรากฎหมายที่จะมีผลให้เกิดกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะ ก็ต้องห้ามเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้ว่าในบางกรณีที่จำเป็นต้องกระทำ ก็ต้องมีบทบัญญัติยกเว้นไว้ให้ใน

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ	ความมุ่งหมาย
<p>มาตรา ๒๗ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน</p> <p>ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน</p> <p>การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้</p> <p>มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม</p> <p>บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม</p>	<p>กำหนดหลักประกันในสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล เพื่อมิให้เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล</p>

คำอธิบายประกอบ

บทบัญญัติลักษณะนี้ ได้บัญญัติเป็นครั้งแรกไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ ว่า บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ต่อมาภายหลังในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ ได้มีการเพิ่มความตามวรรคสองว่า ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน ส่วนความในวรรคอื่น ๆ นั้นได้มีการบัญญัติเพิ่มขึ้นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และได้บัญญัติในทำนองเดียวกันไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ทั้งนี้ บทบัญญัติแห่งมาตรานี้ กำหนดขึ้นเพื่อรับรองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลว่า ไม่ว่าชายหรือหญิงย่อมมีความเท่าเทียมกัน จะเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลใด ๆ ไม่ได้ แต่กรณีมาตรการที่กำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรค หรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่นนั้น ไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม^๖

ทั้งนี้ การรับรองสิทธิของบุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่จะมีข้อจำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม

^๖ บันทึกการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๑๐ วันวันจันทร์ที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๘

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ	ความมุ่งหมาย
<p>มาตรา ๒๙ บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้</p> <p>ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้</p> <p>การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี</p> <p>ในคดีอาญา จะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้</p> <p>คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาและจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ</p>	<p>เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา</p>

คำอธิบายประกอบ

บทบัญญัติลักษณะนี้ ได้บัญญัติเป็นครั้งแรกไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๙๒ ต่อมาภายหลังในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ ได้บัญญัติเพิ่มเรื่องเอกสิทธิ์ที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองในคดีอาญา และได้บัญญัติในทำนองเดียวกันไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ โดยบทบัญญัติแห่งมาตรานี้เป็นเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยบัญญัติว่าก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ ทั้งนี้ การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เท่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันการหลบหนีเท่านั้น^๔

นอกจากนี้ ในคดีอาญา จะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้ เพื่อให้เป็นไปตามหลักสากลในเรื่องเอกสิทธิ์ที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองในคดีอาญา เพื่อคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีอาญา

^๔ บันทึกการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๑๐ วันวันจันทร์ที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๘

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ	ความมุ่งหมาย
<p>มาตรา ๓๑ บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาและย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติหรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน แต่ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทยไม่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของรัฐ และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน</p>	<p>รับรองเสรีภาพของบุคคลในการถือศาสนา แต่ต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย</p>

คำอธิบายประกอบ

บทบัญญัติลักษณะนี้ ได้บัญญัติเป็นครั้งแรกไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ และได้บัญญัติในทำนองเดียวกันไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ โดยบทบัญญัติแห่งมาตรานี้ กำหนดความในส่วนแรกเป็นการรับรองเสรีภาพในการนับถือศาสนาซึ่งเป็นเรื่องที่รัฐไม่สามารถจะไปจำกัดสิทธิเสรีภาพดังกล่าวได้ ส่วนที่สองเรื่องเสรีภาพในการปฏิบัติ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาซึ่งอาจถูกจำกัดสิทธิได้ หากการกระทำดังกล่าวเป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทย เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของรัฐ และขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ^{๑๐}

^{๑๐} บันทึกการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๑๐ วันวันจันทร์ที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๘ และครั้งที่ ๘๗ วันพุธที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ	ความมุ่งหมาย
<p>มาตรา ๓๓ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครอง หรือการค้นเคหสถานหรือที่รโหฐานจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ</p>	<p>เพื่อคุ้มครองเสรีภาพในเคหสถานของบุคคล พร้อมทั้งกำหนดเงื่อนไขที่เป็นข้อยกเว้น</p>

คำอธิบายประกอบ

บทบัญญัตินี้ ได้บัญญัติเป็นครั้งแรกไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ เป็น และได้บัญญัติในทำนองเดียวกันไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ เพื่อคุ้มครองเสรีภาพในเคหสถานหรือที่อยู่อาศัย โดยการค้นเคหสถานหรือที่รโหฐานต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติไว้เป็นต้น ซึ่งการใช้เสรีภาพในเคหสถานที่มีผลเป็นการกระทบสิทธิของบุคคลอื่นนั้น หากการกระทำดังกล่าว เป็นการกระทำที่มีลักษณะเป็นความผิดตามกฎหมายอื่น ก็ย่อมไม่อาจอ้างเสรีภาพในเคหสถานตามมาตรานี้ได้^{๑๑}

^{๑๑} บันทึกการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๑๑ วันวันอังคารที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๘ และครั้งที่ ๖๐ วันจันทร์ที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙ และเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๓

เสรีภาพทางวิชาการนั้นเป็นเสรีภาพที่สำคัญประการหนึ่งในระบอบประชาธิปไตย โดยบุคคลที่จะได้รับการคุ้มครองนั้นต้องเป็นพนักงานทางวิชาการที่อยู่บนพื้นฐานหลักวิชาการอย่างถูกต้อง มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นด้วยวิธีการต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนการสอน การวิจัย การค้นคว้า หรือการเสนอองค์ความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งการใช้เสรีภาพนั้นอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่าต้องไม่ขัดต่อหน้าที่หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และต้องเคารพ และไม่ปิดกั้นความเห็นที่แตกต่างของบุคคลอื่นด้วย^{๑๒}

---

^{๑๒} บันทึกการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๑๐๖ วันพุธที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๕๙

บทบัญญัติเพื่อคุ้มครองเสรีภาพในการเสนอข่าวสารหรือการแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชน จากการแทรกแซงหรือการใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบในการครอบงำกิจการหนังสือพิมพ์ ทั้งนี้ ความในวรรคสามได้กำหนดว่า ห้ามรัฐใช้อำนาจตรวจสอบข่าวสารหรือข้อความใด ๆ ก่อนการเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์หรือสื่อใด ๆ เว้นแต่ในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะสงคราม:ซึ่งเป็นการคงหลักการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ อย่างไรก็ตาม โดยปกติหากมีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือกฎอัยการศึก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงย่อมสามารถขอดำเนินการในเรื่องดังกล่าวได้

(๓) **วรรคสี่** บทบัญญัติลักษณะนี้ได้บัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ เป็นครั้งแรก และบัญญัติในทำนองเดียวกันไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ กำหนดให้เจ้าของกิจการต้องเป็น “บุคคลสัญชาติไทย” เนื่องจากกิจการสื่อมวลชนถือเป็นกิจการสำคัญประเภทหนึ่งของรัฐ จึงต้องป้องกันการถูกแทรกแซงหรือครอบงำจากต่างชาติ ส่วนการกำหนดให้เจ้าของกิจการต้องไม่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น^{๑๓}

(๔) **วรรคห้า** เป็นบทบัญญัติใหม่เพื่อห้ามรัฐดำเนินการที่มีผลเป็นการอุดหนุนกิจการสื่อมวลชนของเอกชน โดยการซื้อโฆษณาจากสื่อมวลชนในลักษณะที่ต้องการเข้าไปมีอิทธิพลนั้นต้องห้ามไม่ให้ดำเนินการ เพื่อป้องกันมิให้มีการแทรกแซงการแสดงความคิดเห็นที่เป็นอิสระของสื่อมวลชนที่มีต่อรัฐ และป้องกันมิให้มีการเบียดเบียนของรัฐหรือการสร้างประชามติของสังคมที่จะมีต่อรัฐ อย่างไรก็ตาม หน่วยงานของรัฐอาจมีความจำเป็นในการโฆษณาหรือประชาสัมพันธ์กิจการของรัฐในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน หากต่อมาพบว่ามีค่าใช้จ่ายงบประมาณของรัฐไปเพื่อการนี้และมีการสร้างความสัมพันธ์กับสื่อมวลชนโดยมีผลประโยชน์เพื่อจูงใจให้สื่อมวลชนสร้างคะแนนนิยมให้แก่ฝ่ายบริหาร ดังนั้น เพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าวรวมทั้งเพื่อให้เกิดการตรวจสอบได้ จึงกำหนดเป็นหลักการใหม่ว่าถ้ามีการใช้งบประมาณเพื่อการนั้น ให้หน่วยงานต่าง ๆ เปิดเผยแพร่รายละเอียดให้คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินทราบตามระยะเวลาที่กำหนด ทั้งนี้ จะได้ประกาศให้ประชาชนทราบ และเพื่อใช้กระบวนการนี้เป็นการตรวจสอบการใช้งบประมาณของหน่วยงานของรัฐต่อไป^{๑๔}

(๕) **วรรคหก** เป็นบทบัญญัติที่คุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นสื่อมวลชน ซึ่งได้เคยรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ และบัญญัติในทำนองเดียวกันไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้เปลี่ยนแปลงในรายละเอียดจากที่กำหนดไว้ว่า นอกจากเจ้าหน้าที่ของรัฐจะได้รับการรับรองคุ้มครองในฐานะสื่อมวลชนตามวรรคหนึ่งแล้ว ในการปฏิบัติหน้าที่ จะต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์และภารกิจของหน่วยงานที่สังกัดด้วย^{๑๕}

^{๑๓} บันทึกการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๖๐ วันจันทร์ที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙

^{๑๔} บันทึกการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๖๐ วันจันทร์ที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙

^{๑๕} บันทึกการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๖๐ วันจันทร์ที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ	ความมุ่งหมาย
<p>มาตรา ๓๗ บุคคลย่อมมีสิทธิในทรัพย์สินและการสืบมรดก</p> <p>ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ</p> <p>การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค การป้องกันประเทศ หรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น และต้องชดเชยค่าทดแทนที่เป็นธรรมภายในเวลาอันควรแก่เจ้าของตลอดจนผู้ทรงสิทธิบรรดาที่ได้รับ ความเสียหายจากการเวนคืน โดยคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ ผลกระทบต่อผู้ถูกเวนคืน รวมทั้งประโยชน์ที่ผู้ถูกเวนคืนอาจได้รับการเวนคืนนั้น</p> <p>การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ ให้กระทำเพียงเท่าที่จำเป็นต้องใช้เพื่อการที่บัญญัติไว้ในวรรคสาม เว้นแต่เป็นการเวนคืนเพื่อนำอสังหาริมทรัพย์ที่เวนคืนไปชดเชยให้เกิดความเป็นธรรมแก่เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ที่ถูกเวนคืนตามที่กฎหมายบัญญัติ</p> <p>กฎหมายเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ต้องระบุวัตถุประสงค์แห่งการเวนคืนและกำหนดระยะเวลาการเข้าใช้อสังหาริมทรัพย์ให้ชัดเจน ถ้ามิได้ใช้ประโยชน์เพื่อการนั้นภายในระยะเวลาที่กำหนดหรือมีอสังหาริมทรัพย์เหลือจากการใช้ประโยชน์ และเจ้าของเดิมหรือทายาท ประสงค์จะได้คืน ให้คืนแก่เจ้าของเดิมหรือทายาท</p> <p>ระยะเวลาการขอคืนและการคืนอสังหาริมทรัพย์ที่ถูกเวนคืนที่มีได้ใช้ประโยชน์หรือที่เหลือจากการใช้ประโยชน์ให้แก่เจ้าของเดิมหรือทายาท และการเรียกคืนค่าทดแทนที่ชดเชยไป ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ</p> <p>การตรากฎหมายเวนคืนอสังหาริมทรัพย์โดยระบุเจาะจงอสังหาริมทรัพย์หรือเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ที่ถูกเวนคืนตามความจำเป็น มิให้ถือว่าเป็นการขัดต่อมาตรา ๒๖ วรรคสอง</p>	<p>เพื่อคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สิน และการสืบมรดก รวมทั้งกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ และค่าทดแทน</p>

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ	ความมุ่งหมาย
<p>มาตรา ๓๘ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่</p> <p>การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชน หรือการผังเมือง หรือเพื่อรักษาสถานภาพของครอบครัว หรือเพื่อสวัสดิภาพของผู้เยาว์</p>	<p>เพื่อคุ้มครองเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ พร้อมทั้งกำหนดเงื่อนไขที่เป็นข้อยกเว้น</p>

คำอธิบายประกอบ

บทบัญญัติเพื่อคุ้มครองเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่บัญญัติเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๙๒ และต่อมาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ ได้บัญญัติเพิ่มเพื่อคุ้มครองเสรีภาพในการเดินทางด้วย และได้บัญญัติในทำนองเดียวกันไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้เพิ่มเติมข้อยกเว้นของการจำกัดเสรีภาพให้รวมถึงการรักษาสถานภาพของครอบครัวด้วย ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญได้รับรองเสรีภาพของบุคคลที่จะเดินทางไปไหนก็ได้โดยอิสระ ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางโดยวิธีใดก็ตาม ซึ่งในแต่ละวิธีในการเดินทางนั้น ก็อาจมีกฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะ เช่น การเดินทางโดยรถยนต์ก็จะอยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติการจราจรทางบก พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นต้น^{๒๔}

^{๒๔} บันทึกการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๑๑ วันวันอังคารที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๘ ครั้งที่ ๖๐ วันจันทร์ที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙ และเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๘

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ	ความมุ่งหมาย
<p>มาตรา ๔๐ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพ การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่ โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อรักษาความมั่นคงหรือเศรษฐกิจของประเทศ การแข่งขันอย่างเป็นธรรม การป้องกันหรือขจัดการกีดกันหรือการผูกขาด การคุ้มครองผู้บริโภค การจัดระเบียบการประกอบอาชีพเพียงเท่าที่จำเป็น หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น</p> <p>การตรากฎหมายเพื่อจัดระเบียบการประกอบอาชีพตามวรรคสอง ต้องไม่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติหรือก้าวก่ายการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษา</p>	<p>เพื่อคุ้มครองเสรีภาพในการประกอบอาชีพ พร้อมทั้งกำหนดเงื่อนไข ในการจำกัดเสรีภาพว่าต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ และกำหนดขอบเขตของการตรากฎหมายจัดระเบียบการประกอบอาชีพมิให้เป็นการก้าวก่ายการจัดการศึกษา ต้องไม่เลือกปฏิบัติในการจัดระเบียบการศึกษาของสถาบันการศึกษา</p>

คำอธิบายประกอบ

(๑) **วรรคหนึ่ง** บทบัญญัติลักษณะนี้ได้บัญญัติเป็นครั้งแรกไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ และบัญญัติทำนองเดียวกันในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ

(๒) **วรรคสอง** กำหนดข้อยกเว้นในการจำกัดเสรีภาพการประกอบอาชีพ พร้อมทั้งกำหนดกรอบว่าจะทำได้ในกรณีใดบ้าง ในการดำเนินการตรากฎหมายเพื่อจำกัดเสรีภาพตามวรรคสองนี้ จำเป็นต้องพิจารณามาตรา ๒๖ และมาตรา ๗๗ ของรัฐธรรมนูญประกอบด้วย เพราะการจำกัดเสรีภาพเป็นข้อยกเว้น จึงต้องพิจารณาจำกัดเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เช่น ในการตรากฎหมายเพื่อ “การจัดระเบียบการประกอบอาชีพ” ต้องไม่สร้างภาระให้แก่ประชาชนเกินความจำเป็น หรือทำให้บุคคลไม่สามารถเข้าประกอบอาชีพนั้นได้ด้วยเหตุที่ไม่เกี่ยวกับความรู้ในอาชีพนั้น เช่น กำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับสถานศึกษาว่าจะต้องมีลักษณะอย่างไร เป็นต้น และต้องไม่มีลักษณะเป็นการกีดกันทางอาชีพหรือวิชาชีพ-เนื่องจากมีแนวโน้มที่ผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ จะรวมกลุ่มกันเพื่อกำหนดให้อาชีพของตนเป็น “วิชาชีพ” และสร้างกลไกที่เป็นอุปสรรคหรือภาระของผู้ประกอบอาชีพโดยไม่จำเป็น^{๒๘}

(๓) **วรรคสาม** เป็นบทบัญญัติที่เพิ่มขึ้นใหม่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ เพื่อกำหนดว่า การจัดระเบียบการประกอบอาชีพนั้น ต้องไม่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติหรือก้าวก่ายการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษา และต้องกระทำเพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อไม่ให้มีการสร้างเงื่อนไขในลักษณะที่จะนำไปสู่การจำกัดเสรีภาพในการประกอบอาชีพของบุคคลทั่วไป หรือเข้าไปก้าวก่ายการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษา ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างองค์ความรู้และการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เข้ารับการศึกษา จึงจำเป็นต้องมีอิสระในการจัดระบบการศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เข้ารับการศึกษา โดย

^{๒๘} บันทึกการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๑๑ วันวันอังคารที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๘

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ	ความมุ่งหมาย
<p>มาตรา ๔๑ บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ</p> <p>(๑) ได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยงานของรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ</p> <p>(๒) เสนอเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐและได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว</p> <p>(๓) ฟ้องหน่วยงานของรัฐให้รับผิดชอบเนื่องจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ</p>	<p>กำหนดสิทธิของบุคคลและชุมชนในการเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะของรัฐ การร้องทุกข์ และการฟ้องหน่วยงานของรัฐให้รับผิดชอบเนื่องจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำ</p>

คำอธิบายประกอบ

(๑) บทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ได้บัญญัติเป็นครั้งแรกไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๙ และบทบัญญัติสิทธิในการฟ้องหน่วยงานของรัฐให้รับผิดชอบเนื่องจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐนั้น มีบัญญัติเป็นครั้งแรกไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๙๒ ส่วนบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิของบุคคลและชุมชนในการรับทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะของหน่วยงานรัฐ ได้บัญญัติเป็นครั้งแรกไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และบทบัญญัติลักษณะดังกล่าวได้บัญญัติในทำนองเดียวกันไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ทั้งนี้ ความในมาตรานี้เป็นการคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสาธารณะ ทำให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารงานของรัฐและง่ายต่อการตรวจสอบและเป็นการคุ้มครองสิทธิของบุคคลในการร้องทุกข์และการฟ้องหน่วยงานของรัฐด้วย ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้แยกสิทธิต่าง ๆ ดังกล่าวให้มีความเหมาะสมชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์ในการบัญญัติกฎหมายลำดับรอง^{๓๐}

(๒) คำว่า “หน่วยงานของรัฐ” หมายรวมถึงรัฐวิสาหกิจและองค์กรอื่นของรัฐทั้งที่มีสถานะเป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคลด้วย^{๓๑}

^{๓๐} บันทึกการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๖๐ วันจันทร์ที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙ และครั้งที่ ๙๐ วันอังคารที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

^{๓๑} บันทึกการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๘๘ วันพฤหัสบดีที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ	ความมุ่งหมาย
<p>มาตรา ๔๒ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหกรณ์ สหภาพ องค์กร ชุมชน หรือหมู่คณะอื่น</p> <p>การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อการป้องกันหรือขจัดการกีดกันหรือการผูกขาด</p>	<p>เพื่อรับรองหลักประกันเสรีภาพของบุคคลในการรวมตัวกัน ซึ่งเป็นหลักการที่รัฐธรรมนูญนี้ให้ความคุ้มครอง หากจะจำกัดเสรีภาพในเรื่องนี้ต้องทำภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดเท่านั้น</p>

คำอธิบายประกอบ

(๑) **วรรคหนึ่ง** บทบัญญัติลักษณะนี้ บัญญัติเป็นครั้งแรก ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๙๒ และบัญญัติทำนองเดียวกันในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้เพิ่มเติมหลักการจากมาตรา ๖๔ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ โดยได้บัญญัติให้มีเสรีภาพในการรวมกันเป็นชุมชนด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน

(๒) **วรรคสอง** บทบัญญัติลักษณะนี้ บัญญัติเป็นครั้งแรก ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ และได้บัญญัติในทำนองเดียวกันไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ ซึ่งความในวรรคสองนี้ได้บัญญัติเพื่อกำหนดข้อยกเว้นในการจำกัดเสรีภาพในการรวมตัวกัน พร้อมทั้งกำหนดกรอบว่าจะทำได้ในกรณีใดบ้าง ในการดำเนินการตรากฎหมายเพื่อจำกัดเสรีภาพตามวรรคสองนี้ จำเป็นต้องพิจารณามาตรา ๒๖ และมาตรา ๗๗ ของรัฐธรรมนูญประกอบด้วย เว้นแต่มีข้อห้ามตามกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อการป้องกันหรือขจัดการกีดกันหรือการผูกขาด

(๒) สิทธิตามที่บัญญัติไว้ใน (๒) และ (๓) ได้กำหนดให้เป็นไปตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ เนื่องจากเพื่อเป็นป้องกันการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย^{๓๔}

(๓) ความใน (๔) กำหนดให้ชุมชนมีสิทธิในการจัดระบบสวัสดิการของชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องใหม่ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ เพื่อให้ประชาชนจัดระบบสวัสดิการได้ด้วยตนเอง

(๔) **วรรคสอง** มาตรานี้มีได้บังคับว่าบุคคลและชุมชนจะต้องร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในทุกกรณี กล่าวคือ สิทธิตามมาตรา นี้ บุคคลและชุมชนสามารถดำเนินการด้วยตนเองได้กรณีหนึ่ง และอีกกรณีหนึ่งบุคคลและชุมชนสามารถร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐได้ด้วย^{๓๕}

---

^{๓๔} บันทึกการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๑๑๒ วันพฤหัสบดีที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๙

^{๓๕} บันทึกการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๘๗ วันพุธที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ	ความมุ่งหมาย
<p>มาตรา ๔๕ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามที่กฎหมายบัญญัติ</p> <p>กฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการบริหารพรรคการเมืองซึ่งต้องกำหนดให้เป็นไปโดยเปิดเผยและตรวจสอบได้ เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในการกำหนดนโยบายและการส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง และกำหนดมาตรการให้สามารถดำเนินการโดยอิสระไม่ถูกครอบงำหรือชี้นำโดยบุคคลซึ่งมิได้เป็นสมาชิกของพรรคการเมืองนั้น รวมทั้งมาตรการกำกับดูแลมิให้สมาชิกของพรรคการเมืองกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง</p>	<p>เพื่อคุ้มครองเสรีภาพของประชาชนในการจัดตั้งพรรคการเมืองภายใต้หลักการที่กำหนด โดยมุ่งหวังให้มีประชาธิปไตยในพรรคการเมือง</p>

คำอธิบายประกอบ

บทบัญญัติลักษณะนี้ ได้บัญญัติเป็นครั้งแรก ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๙ และได้บัญญัติในทำนองเดียวกันไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ โดยความในมาตรานี้บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองของบุคคลภายใต้เงื่อนไขตามที่กฎหมายบัญญัติ^{๓๖} ซึ่งต้องส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยภายในพรรคการเมืองและทำให้พรรคการเมืองเป็นสถาบันทางการเมืองที่สมาชิกมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการบริหารพรรคการเมือง

^{๓๖} บันทึกการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๑๓ วันพฤหัสบดีที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๘ และครั้งที่ ๖๐ วันจันทร์ที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙ และเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖๕

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ	ความมุ่งหมาย
<p>มาตรา ๔๗ บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับบริการสาธารณสุขของรัฐ</p> <p>บุคคลผู้ยากไร้ย่อมมีสิทธิได้รับบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตามที่กฎหมายบัญญัติ</p> <p>บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการป้องกันและขจัดโรคติดต่ออันตรายจากรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย</p>	<p>เพื่อเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่จะได้รับบริการสาธารณสุขของรัฐ</p>

คำอธิบายประกอบ

บทบัญญัติลักษณะนี้ บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ เป็นครั้งแรก และบัญญัติในทำนองเดียวกันไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้มีการปรับปรุงหลักการที่เป็นการคุ้มครองสิทธิของประชาชนอันจะได้รับบริการทางสาธารณสุขให้เป็นไปอย่างเสมอภาคและทั่วถึง โดยได้มีการบัญญัติเพิ่มความในวรรคสองและสาม เพื่อให้ครอบคลุมบุคคลผู้ยากไร้และการให้บุคคลทั่วไปได้รับการป้องกันและขจัดโรคติดต่ออันตรายโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ซึ่งเป็นการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในเรื่องสิทธิของประชาชนที่จะพึงได้รับบริการสาธารณสุขของรัฐไว้ด้วย^{๔๐}

^{๔๐} บันทึกการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๘๘ วันพฤหัสบดีที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ และเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๕๑

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ	ความมุ่งหมาย
<p>มาตรา ๔๙ บุคคลจะใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมิได้</p> <p>ผู้ใดทราบว่ามีกระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง ย่อมมีสิทธิร้องต่ออัยการสูงสุดเพื่อร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าวได้</p> <p>ในกรณีที่อัยการสูงสุดมีคำสั่งไม่รับดำเนินการตามที่ร้องขอ หรือไม่ดำเนินการภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับคำร้องขอ ผู้ร้องขอจะยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญก็ได้</p> <p>การดำเนินการตามมาตรานี้ไม่กระทบต่อการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง</p>	<p>กำหนดห้ามมิให้บุคคลใช้สิทธิหรือเสรีภาพของตนเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และกำหนดมาตรการเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าว</p>

คำอธิบายประกอบ

(๑) **วรรคหนึ่ง** บทบัญญัติลักษณะนี้ ได้บัญญัติเป็นครั้งแรกไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๕ และได้บัญญัติในทำนองเดียวกันไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ เป็นบทบัญญัติวางหลักการเพื่อป้องกันการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข^{๓๓}

(๒) **วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่** บทบัญญัติลักษณะนี้ บัญญัติเป็นครั้งแรกไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และได้บัญญัติในทำนองเดียวกันไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ เป็นบทบัญญัติเพื่อกำหนดว่าเมื่อผู้ทราบการกระทำอันเป็นการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ย่อมมีสิทธิร้องต่ออัยการสูงสุดเพื่อร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าว อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้บัญญัติเพิ่มความให้ชัดเจนยิ่งขึ้น หากกรณีดังกล่าวถ้าอัยการสูงสุดมีคำสั่งไม่รับดำเนินการตามที่ร้องขอ หรือไม่ดำเนินการภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับคำร้องขอ ผู้ร้องสามารถยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญเองได้^{๓๔} ทั้งนี้ ย่อมไม่กระทบต่อการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง

^{๓๓} บันทึกการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๑๓ วันพฤหัสบดีที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๔๘ ครั้งที่ ๖๐ วันจันทร์ที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙

^{๓๔} บันทึกการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ ๖๐ วันจันทร์ที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙